

2020/2: Kennisnieuwsbrief

COVID-19 en arbeidsgerelateerde zorg

12 vragen en antwoorden voor arboprofessionals

Beroepsvereniging
Arbeids- &
Organisatieskundigen

Nederlands Centrum
voor Beroepszaken

Nederlandse
Vereniging voor
Arbeids- en Bedrijfsgezondheid

Nederlandse Vereniging
voor Arbeidshygiëne

Kwaliteit op Maat

nvuk
veiligheidskunde

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Wetgeving en Sport

Arboverpleegkundigen

2020/2: Kennisnieuwsbrief

COVID-19 en arbeidsgerelateerde zorg

12 vragen en antwoorden voor arboprofessionals

14-04-2020

2020/2: Kennisnieuwsbrief

COVID-19 en arbeidsgerelateerde zorg

12 vragen en antwoorden voor arboprofessionals

Het coronavirus (SARS-CoV-2, beter bekend onder de ziektebenaming COVID-19) roept veel vragen op. Bij werkgevers en werknemers, maar ook bij de arboprofessionals die hen met raad en daad terzijde staan. Deze kennisnieuwsbrief geeft antwoord op de meestgestelde vragen. Hiermee dragen de samenwerkende deskundigen en beroeps- en brancheverenigingen voor bedrijfsgezondheidszorg bij aan optimale kennisdeling.

Worstel jij als arboprofessional met een vraagstuk dat niet in deze lijst staat? Of ken je juist een waardevolle bron van kennis of informatie? Stuur dan een mail naar corona@beroepsziekten.nl. Op kiza.beroepsziekten.nl verzamelen we alle input en publiceren we op zo kort mogelijke termijn een FAQ. Hier kun je je ook rechtstreeks inschrijven voor deze kennisnieuwsbrief. Contentselectie en overleg over oplossingsrichtingen zijn in handen van de samenwerkende beroeps- en brancheverenigingen. Uiteraard mag je de beschikbare informatie in alle gevallen vrijuit delen.

Het initiatief voor deze kennisnieuwsbrief wordt ondersteund door het ministerie van SZW en is door de ministers van EZ&K, Financiën en SZW [medegegedeeld](#) aan de Tweede Kamer.

A. Kennis & uitgangspunten

1. Waar vind ik branche specifieke informatie over COVID-19?

Vrijwel alle branches hebben op hun websites informatie opgenomen over hoe om te gaan met COVID-19. De Nederlandse Vereniging voor Arbeidshygiëne (NVvA) heeft een [overzicht](#) online gezet van branche-informatie die meer is toegesneden op de branche specifieke werkzaamheden. Hier vind je aanvullingen op de informatie van de diverse overheidsinstanties.

2. Waar vind ik wetenschappelijke literatuur over infectiecontrole en -preventie?

De onafhankelijke wetenschappelijke non-profit organisatie Cochrane heeft een interessante [verzameling van literatuur](#) over dit onderwerp samengesteld.

3. Wat weten we over virusoverdracht via de lucht binnen gebouwen?

Het is niet eenvoudig om een algemeen advies voor gebouwen te geven. Essentiële onderdelen zijn de ventilatie (al of niet met recirculatie), de temperatuur, preventie/vermindering van aerosolen op toiletten, de luchtvochtigheid, staat van onderhoud en dergelijke. Achtergrondinformatie is te vinden bij:

- [International Society of Indoor Air Quality and Climate](#)
- [Kennisplatform installatietechniek](#)
- [COVID-19 guidance](#) van de Federation of European Heating, Ventilation and Air Conditioning associations (REHVA)
- [Dit overzicht van de NVvA](#)

B. Persoonlijke beschermingsmiddelen

4. Waar vind ik informatie op het gebied van persoonlijke beschermingsmiddelen?

Persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM's) zoals mondneuskapjes zijn de laatste barrière in de arbeidshygiënische strategie. Bij de huidige crisis rond COVID-19 doen zich werksituaties voor waarbij we de veilige afstand van ten minste 1,5 meter niet kunnen waarborgen. Dan zijn we op persoonlijke beschermingsmiddelen aangewezen. Deze barrière moet dan uiteraard wel betrouwbaar zijn op het gebied van functionaliteit, kwaliteit en wijze van gebruik.

De websites van de beroepsverenigingen [NVVK](#) en [NVvA](#) geven betrouwbare informatie over persoonlijke beschermingsmiddelen. Tijdens een [interview](#) bij het NOS-radioprogramma 'Met het Oog op Morgen' van vrijdag 3 april gaf Jos Putman, hoger veiligheidkundige namens de NVVK uitleg over adembescherming. Hij is specialist op dit terrein. Het interview start op minuut 26:45.

De site van de rijksoverheid geeft [antwoord op veelgestelde vragen](#) over beschermingsmiddelen voor zorgprofessionals. De onafhankelijke wetenschappelijke non-profit organisatie Cochrane biedt naar aanleiding van de situatie rond COVID-19 een [interessante review](#) van beschikbare literatuur over inzet van PBM's in zorgsituaties.

C. Kwetsbare personen

5. Zijn er nog nieuwe inzichten op het gebied van zwangeren of kwetsbare werknemers?

Het RIVM heeft twee bijlagen bij de LCI-richtlijn COVID-19 gepubliceerd die van belang zijn voor de omgang met zwangeren of (mogelijk) kwetsbare werknemers:

- [Bijlage Zwangerschap, werk en COVID-19](#);
- Bijlage met [aandachtspunten rondom de inzet van kwetsbare medewerkers](#) die een verhoogd risico hebben op ernstig verloop van COVID-19.

Beide bijlagen zijn gericht op optimale vertaling van de arbowetgeving naar de huidige situatie rond COVID-19. Ze benadrukken dat bij zwangere of kwetsbare werknemers altijd een individuele risico-inschatting en maatwerk nodig is. Volgens beide bijlagen hoort de bedrijfsarts hierover te adviseren.

D. Ziekteverzuim en re-integratie

6. Wat weten we over re-integratie na verblijf op de intensive care?

Hier is op dit moment nog te weinig over bekend om goed onderbouwde uitspraken te kunnen doen. De bedrijfsarts kan bij het nu nog beperkte aantal gevallen het best de behandelend arts raadplegen. In de media is hier en daar sprake van een maand herstel per dag op de intensive care. Dit lijkt echter een wel erg ruwe vuistregel, die bovendien geen rekening houdt met de mogelijkheid van blijvende klachten door bijvoorbeeld littekenweefsel op de longen. Naast het zogenaamde [post intensive care syndroom \(PICS\)](#) kan er ook sprake zijn van blijvende schade aan de verschillende orgaansystemen. Veel is helaas nog onduidelijk.

De kennisontwikkeling op dit terrein is in handen van het Longfonds. Deze organisatie financiert wetenschappelijk onderzoek, net als de Long Alliantie, een samenwerkingsverband van onder meer longartsen, bedrijven en (op projectbasis) arbeidshygiënisten. Er is een [onderzoeksplan in voorbereiding](#) voor 'Corona Obstructive Lung Disease' (COLD) of Covid Associated Lung Disease (CALD), twee voorlopige benamingen voor een nieuwe (mogelijk chronische) longziekte. Rond de zomer van 2020 moet een nieuwe infrastructuur zijn opgezet voor deze nieuwe groep patiënten.

7. Hoe gaat UWV met COVID-19 om bij de beoordeling van re-integratie-inspanningen en aanverwante zaken?

Volgens een [addendum bij de Werkwijzer Poortwachter](#) streeft UWV bij de beoordeling van re-integratie-inspanningen naar coulerance en maatwerk. Werkgevers, werknemers en professionals moeten in principe aan dezelfde eisen voldoen als normaal. Maar UWV beseft dat de crisis rond COVID-19 ervoor kan zorgen dat verplichtingen niet (volledig) zijn na te leven. Zijn er om deze reden beperkingen of gebreken, dan moeten betrokkenen dat aangeven in het dossier en opnemen in het re-integratieverslag. UWV weegt dan of er een deugdelijke grond voor is. Zo ja, dan kan dit aanleiding zijn om een loonsanctie achterwege te laten of vervroegd te beëindigen. Voor dit laatste moet de werkgever een bekortingsverzoek indienen.

Belangrijk om op te merken is dat het addendum een dynamisch document is. Op 31 maart publiceerde UWV een eerste versie. Op 1 april verscheen een aanzienlijk uitgebreidere tweede versie met onder meer toevoegingen over deskundigenoordelen. Mogelijk volgen de komende tijd nog meer wijzigingen en aanvullingen. Om zicht te houden op de omvang van door COVID-19 veroorzaakt ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid, hanteert UWV een [speciale CAS-code voor ziekteregistratie](#).

E. Fysiek en mentaal gezond blijven

8. Wat is er bekend over de voorwaarden en gezondheidseffecten van langdurig thuiswerken?

Werkgevers zijn verantwoordelijk voor een gezonde en veilige werkplek, werkindeling en werktijden, ook als een werknemer thuis werkt. Dit is geregeld in de Arbeidsomstandighedenwet en het Arbeidstijdenbesluit. De onafhankelijke wetenschappelijke non-profit organisatie Cochrane verzamelde naar aanleiding van de crisis rond COVID-19 een [reeks reviews](#) die je op weg kunnen helpen. TNO geeft een opsomming van de [basisprincipes voor gezond en veilig thuiswerken](#) en is begonnen met een [onderzoek naar thuiswerkervaringen](#).

Ook meerdere arbodiensten, kennisinstituten en online platforms bieden praktische tips en informatie. Een greep uit het aanbod:

- Arbo-Unie: [tips voor optimaal thuiswerken](#), [checklists voor mentale en sociale gezondheid](#)
- Human Capital Care: [flyer gezond thuiswerken](#), [tips voor thuiswerken](#)
- AAVN en De Normaalste Zaak: [handreiking preventie uitval door psychische klachten](#)
- TIAS: [leidinggeven op afstand](#)
- MT: [zo geef je leiding op afstand](#)
- Onderzoeker Hylco Nijp, gepromoveerd op onderzoek naar 'Het Nieuwe Werken': [Evidence based thuiswerktips](#)
- Arbocatalogus universitaire ziekenhuizen: [tips voor thuiswerken](#)

9. Wat zijn zinvolle maatregelen bij of tegen werkgerelateerde psychische klachten door COVID-19?

Thuiswerken, angst voor besmetting, werk combineren met zorg- en onderwijstaken, zorgen over baanbehoud: voor veel werknemers is de crisis rond COVID-19 een stressvolle periode. Daarnaast kunnen werknemers die al psychische klachten hadden, door deze crisis verergering of hernieuwing daarvan ervaren. [MIND](#) en [Samen sterk zonder stigma](#) bieden praktische tips voor iedereen die klachten heeft of deze juist wil voorkomen.

Voor met name zorgpersoneel kan het werk in deze periode ook schokkende of traumatiserende ervaringen met zich meebrengen. Het is belangrijk om hier aandacht aan te besteden, zodat werknemers waar nodig professionele ondersteuning kunnen krijgen. De meeste ziekenhuizen geven op hun website informatie over hun beleid voor schokkende of ingrijpende gebeurtenissen.

Overige inspiratie voor goed beleid is zowel binnen als buiten de zorgsector te vinden:

- Arbocatalogus universitaire ziekenhuizen: [informatie over schokkende en ingrijpende gebeurtenissen](#)
- Stichting Arbeidsmarkt Ziekenhuizen (STAZ): [handreiking schokkende gebeurtenissen](#)
- Nationaal Psychotrauma Centrum: [richtlijn psychosociale ondersteuning geüniformeerden](#)
- Arbocatalogus takel- en bergingssector: [handreiking zelfhulp en opvang bij traumatische gebeurtenissen](#)

F. Mogelijk besmette werknemers

10. Is verlies van reuk- en smaakzin kenmerkend voor COVID-19?

Er is een grote variatie in klachtenpresentatie bij een coronavirus infectie. Verlies van reuk- en/of smaakzin komt voor bij een deel van de COVID-19-patiënten. Deze verschijnselen zijn echter niet kenmerkend voor COVID-19 of coronavirussen in de zin dat ze aanwezigheid van een andere ziekte zouden uitsluiten.

De [paragraaf ziekteverschijnselen van de LCI-richtlijn](#) van het RIVM beschrijft meerdere neurologische klachten. Twee daarvan zijn verlies van reukzin (hyposmie/anosmie) en verlies van smaakzin (dysgeusie). Soms is dit zelfs het enige symptoom bij personen met een positieve test. Eerder werd dit ook bij SARS gezien. Dit laatste maakt meteen duidelijk waarom deze symptomen andere ziekten dan COVID-19 niet uitsluiten. Ze kunnen ook als postviraal verschijnsel optreden na infectie met andere (respiratoire) virussen. Dit neemt niet weg dat verlies van reuk- en/of smaakzin reden is voor extra aandacht voor preventieve maatregelen. Het is belangrijk dat patiënten met acute, nieuw ontstane anosmie en/of dysgeusie de algemene hygiënemaatregelen goed naleven.

11. Mag een werkgever de lichaamstemperatuur van werknemers (laten) meten?

De lichaamstemperatuur geeft geen zekerheid of iemand al dan niet besmet is. Werknemers kunnen koortsvrij, maar toch besmet zijn. Speciaal voor vliegvelden is een rekentool ontwikkeld voor zogenaamde *thermal entryscreening*. De ervaring is dat er sprake is van een beperkte effectiviteit van rond de 50%, zie [dit artikel](#) en [dit overzicht](#). Deskundigen zijn het er daarom over eens dat 'aan de poort' lichaamstemperatuur opnemen geen zinvolle preventieve maatregel is. Voor arbodiensten kan dit reden zijn om terughoudend met verzoeken van werkgevers om te gaan, of hier helemaal niet aan mee te werken. De NVAB doet richting bedrijfsartsen [de aanbeveling](#) om terughoudend te zijn en raadt hen af om over de juridische houdbaarheid van meten aan de poort te adviseren.

Wil een werkgever tóch de lichaamstemperatuur van werknemers laten opnemen, dan verbindt de Autoriteit Persoonsgegevens hier [strengere eisen](#) aan. Zo zijn er slechts drie personen die de lichaamstemperatuur van een werknemer mogen opnemen: de werknemer zelf, de bedrijfsarts of een onder diens toezicht werkende arboverpleegkundige (taakdelegatie). Bij een positieve uitslag meldt de werknemer zich ziek. Hij hoeft zijn werkgever echter niet te vertellen dat hij COVID-19 heeft. De werkgever mag alleen de ziekmelding registreren en geen andere gegevens.

Heeft een werknemer verkoudheids- of griepverschijnselen? Dan mag de werkgever deze werknemer - onder de bijzondere omstandigheden van de coronacrisis - [naar huis sturen](#).

12. Moeten werknemers ook op de werkplek 1,5 meter afstand houden? Wat moeten we doen als dat niet kan?

De overheid en het RIVM adviseren om [1,5 meter afstand te houden](#). Dit geldt uiteraard ook op de werkplek. De afstand van 1,5 meter is bedoeld om de werknemer en anderen te beschermen tegen besmetting met het coronavirus. Werkgevers zijn verantwoordelijk voor de veiligheid van de werkplek. Zij horen werknemers erop te wijzen dat ze afstand moeten houden.

Er zijn ook beroepen en werkomstandigheden waarbij voldoende afstand houden niet mogelijk is. Dan moet de werkgever (laten) nagaan welke andere beschermende maatregelen hij kan en moet nemen. Een goed voorbeeld is het [protocol samen veilig doorwerken](#) dat de bouw- en technieksectoren hebben afgesproken met de rijksoverheid.

Voorbeelden van beroepsgroepen waarbij afstand houden niet altijd mogelijk is zijn fysiotherapeuten, echoscopisten en verloskundigen. Zij beperken een-op-een contacten met hun cliënten momenteel tot noodzakelijke controles en behandelingen. Zijn beroepsbeoefenaar en cliënt beiden klachtenvrij, dan mag de afstand minder dan 1,5 meter bedragen. Hierbij is het niet nodig om -naast de gangbare hygiëneprotocolen en bestaande procedures voor de werksetting- standaard extra persoonlijke beschermingsmiddelen te dragen zoals een mondkapje of handschoenen. Wel moeten de algemene hygiënemaatregelen en - procedures consequent worden opgevolgd. Heeft de beroepsbeoefenaar of de cliënt wél gezondheidsklachten, dan moet een weging worden gemaakt. Hierin hoort de werkgever zich te laten adviseren door de bedrijfsarts. Zie ook de informatie voor zorgmedewerkers [binnen het ziekenhuis](#) en [buiten het ziekenhuis](#) van het RIVM.

Overzicht hyperlinks

Werkt een van de hyperlinks niet? Hier zie je waar ze naar verwijzen.

Woord vooraf

<https://www.kiza.beroepsziekten.nl/>

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/03/12/kamerbrief-over-economische-maatregelen-met-betrekking-tot-het-coronavirus>

Vraag 1

<https://www.arbeidshygiene.nl/covid-19/branches/>

Vraag 2

<https://www.cochranelibrary.com/collections/doi/SC000040/full>

Vraag 3

<https://www.isiaq.nl/covid-19>

<https://tvvlconnect.nl/thema/duurzaamheid-circulariteit/blog/138-covid-19-in-relatie-tot-gebouwen>

<https://www.rehva.eu/activities/covid-19-guidance>

<https://www.arbeidshygiene.nl/covid-19/klimaat-klimaatbeheersing-en-covid-19/>

Vraag 4

<https://www.veiligheidskunde.nl/paginas/openbaar/algemeen/covid-19#>

<https://www.arbeidshygiene.nl/covid-19/>

<https://www.nporadio1.nl/nos-met-het-oog-op-morgen/onderwerpen/533769-moeten-we-hier-ook-mondkapjes-gaan-dragen>

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-covid-19/veelgestelde-vragen-per-onderwerp/beschermingsmiddelen-voor-professionals>

<https://www.cochranelibrary.com/cdsr/doi/10.1002/14651858.CD011621.pub2/full>

Vraag 5

<https://lci.rivm.nl/zwangerschap-werk-en-covid-19>
<https://lci.rivm.nl/kwetsbare-medewerkers>

Vraag 6

<https://icconnect.nl/na-de-ic/post-intensive-care-syndroom/>
<https://www.longfonds.nl/nieuws/longfonds-volop-in-voorbereiding-op-nieuwe-patientengroep-door-corona#>

Vraag 7

<https://www.uvw.nl/werkgevers/overige-onderwerpen/addendum-werkwijzer-poortwachter/index.aspx>
https://nvab-online.nl/sites/default/files/CAScode_CVZ_2019.pdf

Vraag 8

<https://work.cochrane.org/news/special-overview-working-home>
<https://www.monitorarbeid.tno.nl/coronacrisis/basisprincipes-thuiswerken>
<https://www.monitorarbeid.tno.nl/coronacrisis>
<https://www.arbounie.nl/thuiswerken/online-mentale-en-sociale-gezondheid>
<https://www.arbounie.nl/thuiswerken>
[https://www.humancapitalcare.nl/wp-content/uploads/2020/03/20200318-Flyer thuiswerken HumanCapitalCare NL.pdf](https://www.humancapitalcare.nl/wp-content/uploads/2020/03/20200318-Flyer_thuiswerken_HumanCapitalCare_NL.pdf)
<https://www.arboned.nl/nieuws/corona-tips-thuiswerken>
<https://www.awvn.nl/app/uploads/2020/04/Handreiking-preventie-uitval-wegens-psychische-kwetsbaarheid.pdf>
<https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:6644184819121041409/>
https://www.dokterhoe.nl/zoeken/?L=0&id=11&tx_solr%5Bq%5D=thuiswerken

Vraag 9

<https://wijzijnmind.nl/corona>
<https://www.samensterkzonderstigma.nl/hoe-blijf-je-mentaal-gezond-tijdens-de-corona-crisis/>
<https://www.dokterhoe.nl/risicos/schokkende-en-ingrijpende-gebeurtenissen/>
<http://www.impact-kenniscentrum.nl/nl/producten/richtlijn-psychosociale-ondersteuning-geuniformerden>
<https://www.arbocatalogusmobiel.nl/content/files/takel-berging/Handreiking%20zelfhulp%20en%20opvang%20bij%20traumatische%20gebeurtenissen.pdf>

Vraag 10

<https://lci.rivm.nl/richtlijnen/covid-19#ziekteverschijnselen>

Vraag 11

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/32046816>
https://cmmid-lshtm.shinyapps.io/traveller_screening/
<https://nvab-online.nl/kennis-richtlijnen-faq-corona2020>
<https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/corona/corona-op-de-werkvloer>
<https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/corona/corona-op-de-werkvloer#mag-ik-een-zieke-werknemer-naar-huis-sturen-7680>.

Vraag 12

[https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/vragen-antwoorden#Vragen over voorkomen besmetting](https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/vragen-antwoorden#Vragen%20over%20voorkomen%20besmetting)
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2020/03/27/protocol-samen-veilig-doorwerken>
<https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/informatie-voor-professionals/binnen-ziekenhuis>
<https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/informatie-voor-professionals/buiten-ziekenhuis>

Disclaimer

Deze uitgave is met de grootst mogelijke zorg samengesteld op basis van multidisciplinaire afstemming en inzichten. Desondanks kunnen noch de opstellers, noch de afzender enige aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele inhoudelijke misvattingen. Ook is de inhoud niet noodzakelijkerwijs representatief voor de standpunten van het NCvB en het RIVM.